

Бочарова Ю.Г.,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри міжнародної економіки та туризму,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

СТАЛА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ¹

Анотація. У статті проведено аналіз та визначено сутність поняття «стала конкурентоспроможність країни». Визначено фактори та детермінанти сталої конкурентоспроможності країн, міжнародні інститути, якими розроблено унікальні методики оцінки сталої конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації. Визначено країни – лідери рейтингів сталої конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

Ключові слова: стала конкурентоспроможність, детермінанти, країни-лідери, Всесвітній економічний форум (ВЕФ), Міжнародний інститут розвитку менеджменту (MIPM), SolAbility.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства та міжнародних економічних зв'язків, беручи до уваги домінуючі в наукових колах концепції та теорії, цілі та завдання розвитку світу, визначені на 70-й сесії Саміту тисячоліття ООН, усе більш зрозумілим стає той факт, що сьогодні забезпечення глобального конкурентного лідерства країни неможливе лише рахунок використання економічного потенціалу, воно передбачає використання та розвиток її соціального та екологічного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить проведений аналіз наукових праць [1–11], зазначену вище думку розділяє більшість як українських, так і зарубіжних учених, роботи яких присвячено конкурентоспроможності, її сутності та основним детермінантам в умовах глобалізації. Як стверджують М. Гарсія та К. Огрін, у XXI ст. конкурентоспроможність має не лише економічний складник, а й екологічний і соціальний. Синергія між ними створює сталу конкурентоспроможність [1]. До схожих висновків приходять К. Айгінгер та Ф. Магтіас, стверджуючи, що на сучасному етапі розвитку концепція конкурентоспроможності – це передусім концепція, цілі якої виходять за межі економічної площини [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний інтерес до проблеми забезпечення сталої конкурентоспроможності як із боку українських, так і зарубіжних учених, дослідження, присвячені аналізу сутності, детермінантів, підходів до оцінки сталої конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації, сьогодні є фрагментарними і потребують подальшого розвитку.

Мета статті полягає у дослідженні сутності та основних детермінантів сталої конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція сталої конкурентоспроможності виникла в XXI ст. під впливом

розвитку концепції сталого розвитку (1992 р.), в основу якої закладено розуміння керованості розвитку, єдності його економічного, соціального та екологічного складників, необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь.

Концепція сталої конкурентоспроможності пройшла досить тривалий шлях розвитку – від концепції відповідальної конкурентоспроможності до сталої конкурентоспроможності (WEF, 2009) [1].

На сьогоднішній день лише три міжнародні інститути розробили унікальні методики оцінки сталої конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації: Всесвітній економічний форум (ВЕФ), Міжнародний інститут розвитку менеджменту (MIPM), SolAbility.

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) [3; 4] визначає сталу конкурентоспроможність як набір інституцій, політик та факторів, які роблять націю продуктивною в довгостроковій перспективі, забезпечуючи при цьому її соціальну та екологічну стійкість. При цьому соціальна стійкість визначається як інституції, політики і фактори, які роблять можливим забезпечення максимально високого рівня охорони здоров'я, інклюзивності та безпеки для всіх членів суспільства і дають змогу наростити потенціал нації, отримуючи вигоди від економічного процвітання країни, в якій вони живуть. Екологічна стійкість – інституції, політики і фактори, які забезпечують ефективне управління ресурсами для процвітання нинішнього і майбутніх поколінь [4]. Таким чином, як стверджують експерти ВЕФ, концепція сталої конкурентоспроможності покликана не лише визначити потенціал для зростання країни в середньо- і довгостроковій перспективі, фактори високоякісного соціально-економічного зростання та розвитку, але й бажані наслідки цього процесу (створити суспільство, в якому ми хочемо жити) [4].

Експерти SolAbility, визначають сталу конкурентоспроможність як поточну та майбутню здатність країн (національних економік) створювати та/або підтримувати фінансові та нефінансові доходи, багатство свого населення в глобалізованому світі конкуруючих економік [5].

Експерти Міжнародного інституту розвитку менеджменту [6] переконані, що стала конкурентоспроможність, яка має бути кінцевою метою бізнесу, національної стратегії розвитку, передбачає досягнення підвищення конкурентоспроможності сьогодні без шкоди для майбутньої конкурентоспроможності шляхом використання своїх конкурентних переваг та покращення слабких сторін, досягнення добробуту за рахунок підвищення рівня життя та розвитку людського потенціалу.

Концепція сталої конкурентоспроможності відрізняється від концепції конкурентоспроможності в цілому тим, що вона: 1) має інший (більший) горизонт планування (довгостроково

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених за грантової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом 20538.

орієнтована); 2) зорієнтована на досягнення не лише економічного добробуту, але й соціального та екологічного; 3) зорієнтована на результат (результатоорієнтована концепція).

Відповідно до підходу ВЕФ, на рівень сталої конкурентоспроможності впливає соціальна та екологічна стійкість, яка забезпечується поряд із продуктивністю (економічною стійкістю) [4]. Таким чином, фундаментальним для концепції сталої конкурентоспроможності є розуміння того, що, хоча конкурентоспроможність може бути прирівняна до продуктивності, стійка конкурентоспроможність – більш широка концепція, яка фокусується на аспектах, що виходять за рамки чисто економічних результатів, які повинні включати в себе інші важливі елементи, які роблять суспільство стійко процвітаючим шляхом досягнення високоякісного зростання, забезпечуючи його екологічну та соціальну стійкість [4].

При цьому на соціальну стійкість впливають такі три групи факторів:

- доступ до предметів першої необхідності (доступ до санітарії, до поліпшеної питної води, до послуг охорони здоров'я);

- уразливість (чутливість) до економічної ізоляції (вразливість зайнятості, масштаби неформальної економіки (тіньового сектору), соціальний захист);

- соціальна згуртованість (індекс Джині, соціальна мобільність, безробіття серед молоді).

Своєю чергою, екологічна стабільність визначається: 1) політикою щодо зовнішнього середовища (екологічними регламентами (вимогами та примусами), кількістю ратифікованих міжнародних природоохоронних документів, захистом наземних біомів); 2) використанням поновлюваних ресурсів (базовим рівнем водного стресу, очищенням стічних вод, зміною лісового покриву, надексплуатацією рибних запасів); 3) деградацією навколишнього середовища (рівнем концентрації твердих частинок, інтенсивністю викидів CO₂, якістю природного середовища).

Як свідчать результати досліджень ВЕФ, сьогодні найвищим рівнем сталої конкурентоспроможності характеризуються: Швейцарія, Норвегія, Фінляндія, Німеччина, Нідерланди, Японія, Швеція, Нова Зеландія, Австрія, Данія.

С. Росселет (Міжнародний інститут розвитку менеджменту) стверджує, що основними детермінантами сталої конкурентоспроможності є: інститути та законодавство, інфраструктура (базова, фінансова та соціальна), культура (національна

та корпоративна) [6]. При цьому необхідними, однак недостатніми умовами для виникнення ефективних інститутів, інфраструктури та культури, які сприятимуть забезпеченню сталої конкурентоспроможності, є макроекономічна стабільність та відкритість, а технології та інновації є підтримуючими факторами, які дають змогу в довгостроковій перспективі брати верх у конкурентній боротьбі.

В основу методики оцінки сталої конкурентоспроможності, яку розроблено SolAbility, покладено аналіз 106 показників, які згруповано так: 1) соціальний капітал (19 показників); 2) природний капітал (26 показників); 3) управління ресурсами (19 показників); 4) інтелектуальний капітал (16 показників); 5) державна політика та управління (25 показників).

При цьому слід зазначити, що:

- модель забезпечення сталої конкурентоспроможності SolAbility представляє собою піраміду, де кожен нижній рівень забезпечує підтримку більш високого, а кожен верхній рівень чинить вплив на стан нижніх. Усі елементи піраміди «Стала конкурентоспроможність» однаково важливі і рівною мірою зважені;
- більше 90% показників сталої конкурентоспроможності – кількісні [5].

Відповідно до результатів дослідження SolAbility, найбільш стало конкурентоспроможними країнами світу є Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія, Австрія, Швейцарія, Німеччина.

Таблиця 2

Країни – лідери глобального рейтингу сталої конкурентоспроможності SolAbility

Місце у рейтингу	Рік			
	2012	2013	2014	2015
1	Данія	Данія	Ісландія	Ісландія
2	Швеція	Швеція	Швеція	Швеція
3	Норвегія	Фінляндія	Фінляндія	Норвегія
4	Австрія	Норвегія	Норвегія	Фінляндія
5	Фінляндія	Швейцарія	Японія	Швейцарія
6	Швейцарія	Німеччина	Швейцарія	Ліхтенштейн
7	Німеччина	Канада	Німеччина	Люксембург
8	Нідерланди	Ірландія	Данія	Німеччина
9	Японія	Австрія	Люксембург	Данія
10	Ірландія	Люксембург	Австрія	Австрія

Джерело: складено автором на основі даних [8–11]

Таблиця 1

10 країн – лідерів рейтингу сталої конкурентоспроможності ВЕФ (2012–2014 рр.)

Місце	2012–2013 рр.	2013–2014 рр.	2014–2015 рр.
1	Швейцарія	Швейцарія	Швейцарія
2	Фінляндія	Фінляндія	Норвегія
3	Нідерланди	Норвегія	Фінляндія
4	Швеція	Німеччина	Німеччина
5	Норвегія	Сполучене Королівство	Нідерланди
6	Німеччина	Нідерланди	Японія
7	Австрія	Австрія	Швеція
8	Сполучене Королівство	Швеція	Нова Зеландія
9	Японія	Японія	Австрія
10	Данія	Нова Зеландія	Данія

Джерело: складено автором на основі даних [7]

Таблиця 3

Матриця інтеркореляції показників конкурентоспроможності інфраструктури країн світу в 2010–2015 рр. (за методикою ВЕФ)

Показники	1	2	3	4	5	6
1	1	0,40	0,17	0,73	0,67	0,76
2		1	0,36	-0,001	-0,08	0,14
3			1	-0,156	-0,25	-0,08
4				1	0,63	0,63
5					1	0,64
6						1

Цифрами позначено показники: 1 – the Global Sustainable Competitiveness Index – Score; 2 – природний капітал; 3 – ресурсомісткість; 4 – соціальний капітал; 5 – інтелектуальний капітал; 6 – державна політика.

Джерело: складено автором на основі даних [8–11]

На значення показника та позицію країни в глобальному рейтингу сталої конкурентоспроможності найбільший вплив чинять параметри «державна політика» (значення коефіцієнту кореляції становить 0,76), «соціальний капітал» (0,73) та «інтелектуальний капітал» (0,67). При цьому слід зазначити, що інтелектуальний капітал значною мірою визначається якістю соціального капіталу (значення коефіцієнту кореляції становить 0,63), а ефективність державної політики – соціальним та інтелектуальним капіталом (відповідно 0,63 та 0,64).

Висновки. Таким чином:

– під сталою конкурентоспроможністю країни доцільно розуміти причину, наслідок та критерій реальної та потенційної порівняльної здатності країн забезпечувати та перманентно підтримувати у середньо- і довгостроковій перспективі соціально-економічне зростання та розвиток країн у глобалізованому світі конкуруючих економік, забезпечуючи при цьому їх соціальну та екологічну стійкість;

– на сьогоднішній день лише три міжнародні інститути розробили унікальні методики оцінки сталої конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації: Всесвітній економічний форум (ВЕФ), Міжнародний інститут розвитку менеджменту (MIPM), SolAbility;

– країнами – лідерами рейтингів сталої конкурентоспроможності ВЕФ та SolAbility є Швейцарія, Норвегія, Фінляндія, Німеччина, Швеція, Австрія, Данія;

– на сучасному етапі розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин основною умовою забезпечення та підвищення сталої конкурентоспроможності країн є розвиток соціального та інтелектуального капіталу.

Одержані результати дослідження можуть бути використані під час розроблення стратегії забезпечення конкурентоспроможності, соціально-економічного зростання та розвитку України, що дасть змогу підвищити ефективність державних зусиль у зазначених вище напрямках, забезпечити їх інклюзивність та узгодженість.

Література:

1. Herciu M., Ocrean C. An Overview on European Union Sustainable Competitiveness // Procedia Economics and Finance Volume 16, 2014, Pages 651–656.
2. Aiginger K., Firgo M.s Regional Competitiveness under New Perspectives, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.mresearchgate.net/profile/Matthias_Firgo/publication/283320305_Regional_Competitiveness_under_New_Perspectives/links/56332efa08ae242468daf80b.pdf?origin=publication_detail, Aiginger & Firgo (2015) - wfe Policy Paper Competitiveness.pdf.
3. Офіційний сайт Всесвітнього економічного форуму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org>.
4. Defining Sustainable Competitiveness [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/defining-sustainable-competitiveness/>.

5. The Global Sustainable Competitiveness Index of Solability [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index>.
6. Rosselet S. Leveraging competitiveness to wage war against short-termism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.imd.org/research/challenges/TC072-11.cfm/.
7. Sustainability-adjusted Global Competitiveness Index, 2012–2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Business/Enterprise-Environment/Performance/sustainability-adjusted-global-competitiveness-index/fileBinary/sustainability-adjusted-global-competitiveness-index.xls>.
8. The sustainable competitiveness index, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://solability.com/wp-content/uploads/2015/12/The-Global-Sustainable-Competitiveness-Index-2015.pdf>.
9. The Global Sustainable Competitiveness Index, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://solability.com/download/the-global-sustainable-competitiveness-report-2012>.
10. The Sustainable Competitiveness Report, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://solability.com/download/the-global-sustainable-competitiveness-report-2013>.
11. The Sustainable Competitiveness Report, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://solability.com/download/the-global-sustainable-competitiveness-report-2014>.

Бочарова Ю.Г. Устойчивая конкурентоспособность страны: сущность и основные детерминанты

Аннотация. В статье проведен анализ и определена сущность понятия «устойчивая конкурентоспособность страны». Определены факторы и детерминанты устойчивой конкурентоспособности стран, международные институты, которыми разработаны уникальные методики оценки устойчивой конкурентоспособности стран в условиях глобализации. Определены страны – лидеры рейтингов устойчивой конкурентоспособности в условиях глобализации.

Ключевые слова: устойчивая конкурентоспособность, детерминанты, страны-лидеры, Всемирный экономический форум (ВЭФ), Международный институт развития менеджмента (MIPM), SolAbility.

Bocharova Yu.H. Sustainable competitiveness of countries: nature and main determinants

Summary. The analysis is made and essence of the concept of «sustainable competitiveness of the country» is defined in the article. Factors and determinants of sustainable competitiveness of countries, international institutions, which developed unique methods of evaluation of sustainable competitiveness of countries under the globalization, are identified.

Keywords: sustainable competitiveness, determinants, World Economic Forum (WEF), International Institute for Management Development (IMD), SolAbility.